

Antoni Korjat*

Ewolucja polityki wewnętrznej państw wysoko rozwiniętych w warunkach zagrożeń polityczno-społecznych początku XXI wieku

Polityka wewnętrzna, zajmując wyznaczone przemianami cywilizacyjnymi miejsce w całokształcie działań politycznych, określa cele, metody i sposoby realizacji zadań mających między innymi zapewnić społeczeństwu bezpieczeństwo polityczne, ekonomiczne i ekologiczne. Wyróżnione kwestie polityczne podlegają ewolucji pod względem sposobów ich postrzegania, szczególnie w warunkach ujawniających się zagrożeń mających wpływ na sposób i jakość życia społeczeństwa. Ewolucja ta, jako stan zmiany cywilizacyjnej, wymaga zwiększonego zakresu zaangażowania się w ten proces instytucji demokratycznego państwa. Zewnętrzne uwarunkowania obejmujące środowiska międzynarodowe (polityczne, gospodarcze, militarne) determinują wewnętrzne warunki funkcjonowania państw.

W prezentowanym tekście dokonuje się próby określenia tendencji ewolucyjnych wybranych problemów polityki wewnętrznej państwa, charakterystycznych dla przemian społecznych początku XXI wieku. Interdyscyplinarny charakter zjawiska obliguje do wybiórczego traktowania tematyki, ze szczególnym uwzględnieniem politologicznego kontekstu przemian politycznych i zagrożeń globalizacyjnych (jako skutków współczesnych tendencji ekonomicznych) wraz z ich konsekwencjami dla jakości życia polityczno-społecznego.

Państwo, pozostając podmiotem polityki międzynarodowej, tworzy i realizuje politykę wewnętrzną w ramach własnego systemu politycznego, porządku prawnego, modelu gospodarczego oraz wyznawanych wartości kulturowych. Oznacza to posiadanie suwerennego systemu instytucji politycznych, sądownictwa, policji, sił zbrojnych i symboli państwowych nieodbiegających od powszechnie przyjętych norm międzynarodowych¹. Na gruncie prawa międzynarodowego pojęcie państwa realizuje instytucja polityczna posiadająca określone terytorium, zamieszkującą w jego granicach ludność oraz władzę sprawującą kontrolę nad

* Dr Antoni Korjat, Wydział Politologii Gdańskiej Wyższej Szkoły Humanistycznej.

¹ D. Kondrakiewicz, *Państwo*, [w:] *Międzynarodowe stosunki polityczne*, pod red. M. Pietrasia, Lublin 2007, s. 66–68.

przestrzeganiem prawa i norm etyczno-moralnych². Państwo, będąc formą organizacji życia społecznego, przystosowuje działanie swych instytucji politycznych do zmian zachodzących w środowisku międzynarodowym. Obserwowana ewolucja roli i funkcji państwa dotyczy w szczególnym stopniu jego polityki wewnętrznej. W historycznym kontekście powstawania państwa jego rola jawi się jako narzędzie procesów narodotwórczych z uwzględnieniem integracji społeczno-politycznej, gospodarczej i kulturalnej. W obliczu dynamicznych zmian cywilizacyjnych, a zwłaszcza zagrożeń i wyzwań polityczno-gospodarczych, dostrzega się ewolucję funkcji wewnętrznej państwa w kierunku spełniania roli regulacyjnej, adaptacyjnej i innowacyjnej³.

Zauważa się znaczącą rolę inspiracyjnej funkcji państwa w urzeczywistnieniu idei społeczno-gospodarczych i politycznych oraz intensyfikację działań na rzecz adaptacji ładu prawnego do warunków życia społeczeństwa. Istotnymi zadaniami państwa są: przeciwdziałanie anarchizacji życia społecznego, zapewnienie bezpiecznego funkcjonowania instytucji politycznych, a także – przez naukę i wychowanie – kształtowanie świadomości politycznej, oświatowej i etyczno-moralnej⁴. Zadanie państwa polega również na egzekwowaniu prawa w celu dostosowania postaw społecznych do wzorców prawn-etycznych przyjętych w cywilizacji europejskiej.

W określaniu zadań polityki wewnętrznej państwa istotną rolę gra antycypacja zagrożeń będących komponentem przemian cywilizacyjnych. W wymiarze politycznym jako zagrożenia traktuje się:

1. niestabilność funkcjonowania instytucji politycznych,
2. ujawniające się wady systemu demokratycznego,
3. obniżający się poziom kultury politycznej.

Obserwowana ewolucja instytucji i partii politycznych jako elementów systemu politycznego państwa zmierza w kierunku powiększania obszarów konfliktu politycznego, obrazując antagonizmy występujące w społeczeństwie. Niestabilność sceny politycznej rozumiana jest jako rugowanie konkurentów politycznych wraz z próbą przejmowania elektoratu zdyskredytowanej tą metodą siły politycznej. Nieetyczne przykłady rywalizacji wyborczej, skutkując negatywnymi zmianami zachowań wyborczych (absencja wyborcza), wpływają na brak współpracy międzypartyjnej. Dochodzący do głosu indywidualizm instytucji politycznych (ewoluujący w kierunku rywalizacji), ich nieprzygotowanie do likwidacji negatywnych skutków przemian globalizacyjnych, stanowiąc zagrożenie dla funkcjonowania państwa, sytuuje je na marginesie bytów politycznych odpowiedzialnych za procesy neutralizacji zagrożeń. Niepokojącym objawem

² A. Chodubski, *Jednostka, naród, państwo*, [w:] *Wprowadzenie do nauki o państwie i polityce*, red. B. Szmulik, M. Żmigrodzki, Lublin 2006, s. 163–165.

³ A. Chodubski, *Pojęcie, przedmiot i funkcje instytucji politycznych*, „*Studia Gdańskie. Wizje i rzeczywistość*” 2002, t. I, s. 108–123.

⁴ A. Chodubski, *Jednostka, naród, państwo*, op. cit., s. 164–165

jest w tej kwestii brak utożsamiania interesu instytucji politycznych z interesem państwa, które to zjawisko dostrzega się w nadmiernym eksponowaniu aktywności opozycyjnej wobec obecnie sprawujących władzę. Klasyfikacja tego stanu jako zagrożenia bezpieczeństwa politycznego ujawnia próbę realizacji postulatów określonej grupy społecznej (potencjalnego elektoratu?) nie zawsze zgodnych ze strategią rozwoju państwa.

Istotnym zagrożeniem politycznym bytu państwowego jest brak zrozumienia dla polityki instytucjonalizacji międzynarodowego środowiska politycznego. Argumentuje się ten sposób myślenia dążeniem do potwierdzenia tożsamości społeczeństwa (jako elementu państwa) i specyfiki kulturowej narodu. Wynikające z zajmowania takiego stanowiska zagrożenia stają się genezą upowszechniania idei nacjonalistycznych oraz gloryfikacją zasad funkcjonowania państwa narodowego. Konsekwencje tego zjawiska politycznego obserwuje się w przeciwstawianiu się globalizacji i transformacji nowoczesnych idei polityczno-kulturowych oraz zatrzymaniu procesów demokratyzacyjnych ze szczególnym zagrożeniem praw człowieka⁵.

Wady demokratycznej procedury podejmowania decyzji to również widoczne zagrożenie polityczne. Model współczesnego systemu demokratycznego został ukształtowany w etapowym procesie zmiany rozumianej jako postęp, ewolucja i modernizacja⁶. Jednakże w obecnej rzeczywistości cywilizacyjnej odbiega on od standardów funkcjonowania nowoczesnych instytucji politycznych. Zauważa się wydłużenie parlamentarnej procedury podejmowania decyzji, wielość inicjatyw ustawodawczych nieadekwatnych do przemian globalizacyjnych, a także brak uzgodnień międzyinstytucjonalnych. Pojawia się zagrożenie utraty znaczenia instytucji ustawodawczej, obniżenia jej autorytetu, a w konsekwencji zaznaczające się tendencje do absencji wyborczej.

Istotnym problemem współczesnego etapu rozwoju systemu demokratycznego pozostaje mnogość partii politycznych, których antagonistyczne programy polityczne (nierazko przeciwstawne do strategicznych kierunków rozwoju polityczno-gospodarczego państwa) stają się podłożem wielopłaszczyznowego dyskursu politycznego, skutkującego brakiem uzgodnień konsensualnych oraz tendencjami do skracania kadencji organów wyłonionych w wyniku rywalizacji wyborczej. Tak pojmowana strategia polityczna, stanowiąc zagrożenie dla ciągłości polityki państwa, w efekcie osłabia pozycję i znaczenie systemu instytucji demokratycznych, ograniczając ich skuteczność rządzenia i tworzenia prawa. Zmieniający się porządek społeczno-polityczny, charakteryzując się brakiem stabilności, lansuje w istocie fasadowość instytucji politycznych, co w opinii społecznej czyni je bezużytecznym elementem systemu. Obserwowane przewartościowania dotyczą

⁵ A. Z. Kamińska, *Państwo narodowe a zagrożenia ładu globalnego*, [w:] *Dokąd zmierza świat*, red. A. D. Rotfeld, Warszawa 2008, s. 31–43.

⁶ A. W. Jabłoński, *Teorie zmiany i rozwoju politycznego XX wieku*, [w:] *Demokratyzacja w III Rzeczypospolitej*, red. A. Antoszewski, Wrocław 2002, s. 9–13.

najważniejszych organów władzy ustawodawczej i wykonawczej, które ulegają rozchwianiu sceny politycznej, nieustannie poszukują metod instytucjonalnego dochodzenia do decyzji, co zamiast prowadzić do urealnienia programów działania sił politycznych, skutkuje poszukiwaniem metod perswazji politycznej. Zmieniające się parametry określające stan rozwoju cywilizacyjnego dewalują paradygmaty regulujące funkcjonowanie systemu demokratycznego, a klasyczny model państwa staje się wizją zniekształconą przez praktykę polityczną. Próby podejmowania działań w sferze adaptacji zasad demokratycznego rządzenia państwem deprecjonowane są również w konfrontacji z przemianami globalizacyjnymi przez skalę i różnorodność zjawisk cywilizacyjnych (transgraniczny przepływ kapitału, transfer siły roboczej, migracje ludności, procesy unifikacyjne). Dowodzi to, iż postulatywny model aktywności politycznej instytucji demokratycznych ustępuje empirycznemu charakterowi poszukiwań wymuszonych kryzysem tradycyjnych rozwiązań funkcjonowania⁷.

Wraz z ujawniającymi się w ciągu przemian cywilizacyjnych zagrożeniami dla funkcjonowania instytucji politycznych dostrzega się zjawisko obniżania standardów etycznych i moralnych polityków jako głównych postaci forum politycznej aktywności. Regres norm etycznych obserwowany w praktyce politycznego działania staje się przyczyną kontrowersji społecznych, a także inspiruje do próby poszukiwań odpowiedzi na pytanie o miejsce tych wartości w politycznej walce o władzę, w warunkach zmieniających się metod i sposobów funkcjonowania elementów państwa. Ponadczasowy wymiar związków etyki z polityką jest powodem formułowania standardów zachowań politycznych i ich oceny przez społeczeństwo.

Mianem etyki (termin wprowadzony przez Arystotelesa) określa się zespół norm i ocen moralnych charakteryzujących wybrane środowisko społeczne. W odniesieniu do polityki etyka formułuje granice aktywności politycznej w integracji z regułami i celami politycznego działania. We wzajemnych stosunkach między polityką a moralnością obserwuje się dominację polityki, a także dostrzega się stanowisko, które zakłada, że polityczne działanie winno podlegać ocenie w kontekście jego skuteczności w osiąganiu celów⁸.

W szczególny sposób zachowanie norm etycznych i moralnych ujawnia rywalizacja wyborcza. Początek XXI wieku odznacza się w tej formie demokratycznej konfrontacji sił politycznych przewagą kampanii negatywnej, co przejawia się w dyskredytowaniu rywali i ich programów politycznych. Manipulacja faktami historycznymi, swobodna interpretacja zdarzeń społecznych oraz prezentowanie sylwetek przeciwników politycznych w negatywnym świetle ich politycznej przeszłości, co powoduje deformacje systemu demokratycznego, to działania wykraczające poza granice etycznej i moralnej aktywności politycznej. Zauważa się, że

⁷ A. Chodubski, *Współczesne koncepcje rozwoju demokracji parlamentarnej*, „Studia Gdańskie. Wizje i rzeczywistość” 2003, t. II, s. 94–109.

⁸ A. Antoszewski, R. Herbut, *Leksykon politologii*, Wrocław 2008, s. 92.

ten sposób wzbudzania emocji i mobilizacji elektoratu staje się przyczyną podziału społeczeństwa oraz powodem niszczenia uznanych autorytetów politycznych. Do skutków społecznych negatywnej kampanii wyborczej można zaliczyć również spadek zaufania do elit politycznych oraz obniżenie standardów dyskursu politycznego. Natężenie tych zjawisk prowadzi do deprecjonowania przeciwników politycznych, eskalacji agresji, trwałych wzajemnych urazów, a także dewastacji psychologicznych mechanizmów funkcjonowania forum politycznego⁹.

W obserwowanym konglomeracie działań politycznych istotną rolę w zachowaniu norm etycznych przez polityków pełni kultura polityczna, która ułatwiając komunikację personalną, warunkuje działanie na rzecz dobra społecznego. Jej trwałymi elementami pozostają wychowanie, wiedza, a także nauka w interdyscyplinarnym jej zakresie. Obecne elity polityczne – wykazując się niedostatkami kwalifikacji i predyspozycji do obejmowania funkcji w systemie politycznym – generują opinie na temat klasy politycznej (prezentowane w mediach) mówiące o braku samokrytycyzmu, przekonaniu o nieomyślności, zaniku szacunku dla prawa łączącym się z łamaniem reguł społecznej koegzystencji.

Uważa się, że o kulturze politycznej elit świadczy ich stosunek do historii. Wyróżnia się tu postawę bezkrytycznej apologii przeszłych zdarzeń oraz negację naukowo udowodnionych faktów historycznych, a jednocześnie brak umiaru w ocenie każdego z tych stanowisk. Spór o przeszłość w sposób szczególny polaryzuje siły polityczne, antagonizując współczesne środowiska opiniotwórcze, jak też różnorodne grupy społeczne. W zauważalnym stopniu proces ten zachodzi w relacjach między władzą a opozycją¹⁰.

Zagrożenia cywilizacyjne obecnego stulecia obejmują skutkami swego oddziaływania różne środowiska społeczne, w tym również elity polityczne. Utrata standardów etycznych i moralnych polityków i ich politycznego działania staje się procesem degenerującym społeczną aktywność, przyczyną erozji instytucji politycznych oraz zastępowaniem paradygmatów funkcjonowania demokracji substytutami politycznej aktywności bez strategicznego celu.

Początek XXI wieku charakteryzuje się również intensyfikacją zagrożeń związanych z funkcjonowaniem międzynarodowych instytucji finansowych i globalnych podmiotów gospodarczych, ze szczególnym uwzględnieniem procesów ich wzajemnego uwspólnotwienia. Występujące zjawiska globalizacyjne, stanowiąc kwintesencję międzynarodowych stosunków gospodarczych, wyróżniają się tendencją do zwiększania liczby państw biorących w nich udział oraz liberalizacją wzajemnych zależności finansowo-kapitałowych¹¹. Zjawiska te, adekwatne do współczesnego etapu globalizacji, stanowią integralny element uniwersalizacji

⁹ A. Żukowski, *Efektywność negatywnej kampanii wyborczej*, [w:] *Etyka i polityka*, red. E. M. Marciniak, T. Mołdawa, K. A. Wojtaszczyk, Warszawa 2001, s. 254–264.

¹⁰ C. Mojsiewicz, *Kultura polityczna elity politycznej w Polsce*, [w:] *Etyka...*, op. cit., s. 107–119.

¹¹ K. Żukowska, *Otwarta koordynacja w stosunkach międzynarodowych*, Warszawa 2007, s. 237–241.

rozwiązań systemowych w gospodarce światowej. Istotą wzajemnych relacji gospodarczych jest bezpiecznie działający system finansowy, odgrywający rolę gwaranta stabilnego funkcjonowania gospodarki. Na skutek dysfunkcji tego systemu ujawniają się wady mechanizmów współpracy międzyinstytucjonalnej oraz nieadekwatne do współczesnego poziomu tempa przemian cywilizacyjnych zabezpieczenia normatywne.

Objawy pogarszającego się stanu światowego systemu finansowego dostrzega się na przełomie XX i XXI wieku. Obserwuje się ich koncentrację w różnych sektorach gospodarczych jako skumulowane zjawiska kryzysowe, będące zagrożeniem dla jakości życia społecznego. Ich genezy upatruje się w utracie wiarygodności międzynarodowego audytu finansowego, degradacji instytucji finansowych o znaczeniu międzynarodowym, a także w bezkrytycznej wierze w skuteczność wyrafinowanych modeli matematyczno-ekonometrycznych.

W teoretycznych rozważaniach dotyczących kryzysów finansowych dostrzega się koncepcje forsujące tezę, iż są one skutkami przekroczenia granicy deficytu budżetowego i inflacji powiększającej deficyt bilansu handlowego. Według tych teorii kryzys pojawia się w wyniku braku konsekwencji między wewnętrzną polityką gospodarczą a próbą utrzymania stałego kursu walutowego. Brak harmonii między tymi działaniami skutkuje zmniejszeniem rezerw walutowych banku centralnego, generując procesy dewaluacyjne (na przykład kryzysy walutowe w Ameryce Południowej w latach osiemdziesiątych).

Wyróżnia się też teorię, zgodnie z którą do upadku systemu finansowego przyczynia się słabość strukturalna gospodarki (zwłaszcza instytucji finansowych), a objawy kryzysu są rezultatem niekorzystnego zbiegu okoliczności powodującego blokadę przepływu środków finansowych. Taka sytuacja, generując utratę płynności finansowej podmiotu gospodarczego, w dłuższym okresie skutkuje brakiem zdolności do realizacji strategicznych zadań gospodarczych.

Kryzys finansowy, ujawniający swe oblicze w początkach XXI wieku, ma podłoże w niekontrolowanym udzielaniu kredytów hipotecznych na decydujących o losach systemu finansowego rynkach kapitałowych świata. Brak kontroli nad możliwościami finansowymi (zdolnością kredytową) kredytobiorców uruchamia rynek obligacji strukturyzowanych (mających zabezpieczenie w nieruchomościach) w celach inwestycyjnych i spekulacyjnych przez prywatne banki i instytucje finansowe, powodując niedobór środków finansowych na rynku wymiany gospodarczej. Obserwowany skutek tych działań uwidacznia się jako brak stabilności finansowej, deregulującej finansowanie operacji gospodarczych¹².

Należy zauważyć ściśle związki i współzależności między gospodarką a polityką, przy tym zaś ich wzajemne relacje, a także zagrożenia dla jakości życia społecznego wynikające z destabilizacji polityczno-gospodarczej. Ujawniającym się ze szczegól-

¹² W. Małecki, A. Sławiński, R. Piasecki, K. Żuławska, *Kryzysy walutowe*, Warszawa 2001, s. 17–28.

nym natężeniem zjawiskiem negatywnym w kontekście stosunków społecznych jest bezrobocie, powodujące ubóstwo i pojawienie się kultury życia bez pracy. W liberalnej gospodarce światowej wyróżnia się takie formy bezrobocia, jak:

1. bezrobocie frykcyjne (funkcjonujące w warunkach bezkryzysowych), charakteryzujące się tym, iż jego poziom jest zmienny i dostosowany do struktury oraz zmieniających się potrzeb produkcyjnych,
2. bezrobocie strukturalne, powstające wskutek postępu technologicznego zmieniającego strukturę popytu na pracę,
3. bezrobocie koniunkturalne, charakteryzujące gospodarkę konkurencyjną, a zwłaszcza jej cykliczność rozwoju¹³.

Bezrobocie w warunkach obecnego kryzysu finansowo-gospodarczego staje się ważną kwestią społeczną wywołującą negatywne skutki dla polityki ekonomicznej i jakości życia społeczeństwa. Ograniczając dochody budżetu i przyczyniając się do spadku konsumpcji, dezorganizuje wydatki państwa na politykę wewnętrzną (opieka medyczna, sądownictwo, policja, wojsko) przy jednoczesnym ograniczeniu zakresu działania instytucji realizujących wewnętrzne programy polityczne.

W sferze polityki społecznej efektem bezrobocia staje się narastanie problemów związanych z abiologicznym sposobem życia, zagrożeniem bytu materialnego i godności osobistej, a w obliczu niezaspokojenia podstawowych potrzeb wymusza ona podejmowanie decyzji na granicy załamania drogi życiowej. Obserwowane w warunkach gospodarki liberalnej odchodzenie od zasady solidaryzmu społecznego w kierunku kultywowania zasad subsydialności generuje zagrożenia dla rozwoju rodziny wraz z utratą wartości etyczno-moralnych. Brak adaptacji programów polityki społecznej państwa do życia w warunkach kryzysu finansowo-gospodarczego skutkuje także deformacją więzi społecznych oraz zagrożeniem poczucia bezpieczeństwa jako podstawowej potrzeby człowieka.

Na gruncie psychologiczno-społecznych skutków kryzysów finansowo-gospodarczych rozwijają się różnorodne zachowania patologiczne. Zależności te, będąc jedną z przyczyn dekompozycji życia społecznego, upowszechniają sposoby bytowania bez pracy, których zwińczenie to postępujące zagrożenie przestępczością pospolitą, obniżenie standardów komunikacji międzyludzkiej oraz tworzenie się subkultur o jednoznacznie negatywnych konsekwencjach dla kultury życia społecznego. Zjawiska szkodliwe i niepożądane z punktu widzenia jej wymogów uwidaczniają się również w strukturach organizacyjnych instytucji wypełniających zadania stawiane demokratycznemu państwu. Wymienia się je jako przestępstwa polityczne, kryminalne i gospodarcze¹⁴.

U progu XXI wieku zauważalne stają się (szczególnie w warunkach kryzysu finansowego) zjawiska patologiczne charakterystyczne dla społeczeństwa infor-

¹³ W. Ratyński, *Problemy i dylematy polityki społecznej w Polsce*, Warszawa 2003, t. II, s. 63–68.

¹⁴ *Ibidem*, s. 489–512.

matycznego. Podłożem ich rozwoju staje się uzależnienie od systemów komputerowych, możliwości zainstalowania w nich układów dezinformacyjnych, a także monopolizowanie sieci informacyjnej. Zauważa się również tendencje do rozszerzania inwigilacji społeczeństwa poprzez wykorzystanie osiągnięć rewolucji elektronicznej i ukształtowanie życia społecznego podlegającego wielopłaszczyznowej cenzurze. Cywilizacja XXI wieku, kształtując kulturę społeczeństwa w warunkach kryzysu finansowo-gospodarczego, generuje nowe zjawiska patologiczne, mając jednocześnie trudności z neutralizacją ujawnionych skutków dysharmonii gospodarczej¹⁵.

Poważnym zagrożeniem dla społeczności początku XXI wieku jest obniżanie standardów życia społecznego jako rezultat braku korelacji między polityką społeczną i ekologiczną. Polityka ekologiczna, jako element polityki wewnętrznej, charakteryzuje się wielopłaszczyznowością działania oraz interwencjonizmem państwowym. Szczególną dziedziną polityki ekologicznej jest polityka sozologiczna. Obejmuje ona swym zakresem całokształt działań mających na celu dbałość o stan środowiska naturalnego z wykorzystaniem nowoczesnych środków technicznych i prawno-organizacyjnych¹⁶.

Osiąganie celów polityki ekologicznej, będąc jednym z zadań polityki wewnętrznej, warunkuje utrzymanie zasady zrównoważonego rozwoju. Oznacza to, że odtwarzanie i kształtowanie środowiska naturalnego integruje się z nieograniczaniem szans rozwojowych przyszłych pokoleń, wiążąc się z przyrodooszczędną formą rozwoju gospodarki¹⁷. Tak rozumiana aktywność polityczna wymaga od instytucji państwa określenia zagrożeń ekologicznych związanych ze skutkami załamania systemu finansowo-gospodarczego. Zagrożenia ekologiczne, jako negatywne skutki aktywności gospodarczej, wyróżniają się różnorodnością pochodzenia, zróżnicowanym zasięgiem przestrzennym oraz wielopłaszczyznowymi problemami związanymi z procesami ich neutralizacji.

W początku XXI wieku szczególnego znaczenia nabiera efekt cieplarniany, jako najważniejszy problem ekologiczny o zasięgu globalnym. Polega on na zmianie fizyczno-chemicznych właściwości gazów atmosferycznych, powodującej zatrzymanie ciepła w niższych warstwach atmosfery. Skutki tego zjawiska, prowadząc do dewastacji środowiska naturalnego, zagrażają zdolnościom adaptacyjnym ludzkości. Realnym niebezpieczeństwem staje się podnoszenie poziomu mórz, skutkujące rugowaniem życia ludzkiego na zalanych obszarach, co w konsekwencji wymusza procesy migracyjne. Podnoszenie poziomu wód przyczynia się również do zmiany struktury produkcji rolnej, klimatu, a także do rozwoju epidemii chorób, których zwalczanie stanie się realnym wyzwaniem współczesnej

¹⁵ U. Świętochowska, *Zagrożenia patologiczne cywilizacji w XXI wieku*, „Studia Gdańskie, Wizje i rzeczywistość” 2002, t. I, s. 161–164.

¹⁶ E. Mazur, *Środowisko przyrodnicze. Zagrożenia, ochrona i kształtowanie*, Szczecin 2004, s. 153.

¹⁷ *Raport Kompas Rio+10*, Warszawa 2002, s. 11.

cywilizacji. Antropogeniczny charakter zjawiska efektu cieplarnianego wskazuje, iż niekontrolowana aktywność gospodarcza, stając się jedną z przyczyn globalnego wzrostu temperatury na Ziemi, wymaga interwencji instytucji państwowych w zakresie norm techniczno-produkcyjnych i uregulowań prawnych¹⁸.

Ginięcie lasów tropikalnych postrzega się również jako zagrożenie ekologiczne potęgujące efekt cieplarniany, a także zagrożenie dla bioróżnorodności globu (zanik niektórych gatunków flory i fauny). Przyczyny tego zjawiska upatruje się w niekontrolowanej ekspansji osadnictwa, zwiększającym się zapotrzebowaniu na drewno (używane w wielu procesach produkcyjnych), chemizacji obszarów rolnych i zjawisku pustynnienia obszarów lądowych.

Ekologicznym problemem są nadal procesy niekontrolowanego uwalniania do atmosfery tlenków i dwutlenków siarki, azotu i węgla. Szkodliwość emisji tych gazów polega na skażeniu akwenów, toksycznym nasyceniu upraw rolnych oraz rozwoju chorób nowotworowych. Transgraniczność tego zagrożenia ekologicznego umiędzynarodawia procesy neutralizacyjne, wymuszając globalną współpracę w tym zakresie.

XXI wiek przynosi również zagrożenia związane z promieniotwórczym skażeniem środowiska. Ta groźba ma źródła w początkach rozwoju ery atomowej i w niekontrolowanym rozprzestrzenianiu się wykorzystania tej energii do celów militarnych i energetycznych. Zagrożenie promieniowaniem lokalizuje się w procesach wydobywczych materiałów promieniotwórczych, ich przetwarzaniu oraz składowaniu. Będąc szkodliwym dla zdrowia i życia ludzkiego, swoje negatywne działanie koncentruje ono na uszkodzeniach kodu genetycznego, chorobach narządu wzroku, układu krwionośnego i chorobach nowotworowych¹⁹.

Wskazane przykłady, nie wyczerpując wielopłaszczyznowości problemów ekologicznych, są dowodem wkroczenia przez społeczności świata w globalny etap zmian ekologicznych. Ich identyfikacja, dając podstawy do formułowania nowych standardów w polityce ekologicznej, jednocześnie pozwala na określenie jej tendencji ewolucyjnych.

* * *

Ewolucja polityki wewnętrznej państwa, wraz z przeobrażeniami formuły działania instytucji politycznych, jest uzależniona od tempa, jakości i rodzaju przemian globalizacyjnych. Początek XXI wieku, ujawniając skutki kryzysu finansowo-gospodarczego, zaznacza się również zmianą form aktywności systemu politycznego państwa, a ulegająca erozji jakość życia społecznego wymusza innowacyjne programy dla polityki wewnętrznej. Obserwowane konflikty instytucji politycznych, deformacje systemu partyjnego, zanikające wartości etycz-

¹⁸ A. Drab-Kurowska, *Zagrożenia środowiska powodowane przez działalność człowieka*, [w:] *Gospodarka a środowisko i ekologia*, Warszawa 2008, s. 149.

¹⁹ M. Pietraś, *Problemy ekologiczne*, [w:] *Międzynarodowe stosunki ekologiczne*, red. M. Pietraś, Lublin 2007, s. 440–443.

no-moralne i widoczny regres kultury politycznej powodują, że klasyczne formy funkcjonowania demokratycznego systemu politycznego tracą swe znaczenie w konfrontacji z rzeczywistością polityczną. Dotychczasowe zadania instytucji wykonawczych ewoluują w kierunku liberalnych zasad funkcjonowania państwa, ze szczególnym uwzględnieniem funkcji regulacyjno-adaptacyjnych, a zasada solidaryzmu społecznego, jako zanikająca forma współdziałania, zastępowana jest regułą subsydialności upowszechnianą w warunkach ekspansji idei liberalizmu gospodarczego. Zauważalne staje się malejące znaczenie funkcji socjalnej, kulturalno-wychowawczej i ekonomicznej jako skutek rozszerzania się nośnych idei liberalnych kształtujących nową rzeczywistość w polityce wewnętrznej. Obserwowane tendencje ewolucyjne (potęgowane skutkami kryzysów ekonomicznych jako cyklicznych zjawisk występujących w gospodarce liberalnej), kształtując nową jakość życia społecznego, mobilizują do określania granic działania idei liberalnych, a jednocześnie wyznaczenia zakresu interwencjonizmu państwowego. Liberalizm jako forma sprawowania władzy wykonawczej, obnażając niedoskonałości stylu rządzenia, wymaga ustawicznych zmian w zakresie adaptacji doktryny liberalizmu społeczno-gospodarczego do współczesnych zjawisk cywilizacyjnych.

Istotnym i zauważalnym procesem politycznym staje się obniżanie i deformowanie standardów kultury politycznej pod wpływem załamujących się idei liberalizmu gospodarczego. Widoczne tendencje destrukcyjne wewnątrz systemu politycznego państwa, dokumentując wzajemne zależności między polityką a gospodarką, wyłaniają obraz życia politycznego jako konglomerat sprzecznych interesów partyjnych, postępujący kryzys wartości etyczno-moralnych polityków jako głównych aktorów sceny politycznej, a także regres merytorycznego dyskursu politycznego. Wykorzystywanie skutków ekonomiczno-politycznych kryzysów finansowo-gospodarczych w politycznej rywalizacji międzyinstytucjonalnej, prezentowanie bezideowych postaw występujących na forum instytucji ustawodawczych – takie formy przybierają krytyka władzy wykonawczej (bez wskazania rozwiązań alternatywnych) oraz norma politycznego działania. Demokracja jako sposób dystrybucji władzy przez wybór przedstawicieli społeczeństwa do instytucji ustawodawczych, ujawniając wewnętrzne zróżnicowanie systemu politycznego, staje się powodem krytycznych opinii na temat funkcjonowania współczesnych demokracji przedstawicielskich. Klasyczne idee funkcjonowania państwa, które ulegają wpływom negatywnych skutków przemian cywilizacyjnych, ewoluują w stronę wynaturzeń obrazujących współczesny ład polityczny oraz dewaluują idee państwa demokratycznego.

Idea liberalizmu ekonomicznego, potwierdzająca swe niedoskonałości w zderzeniu z kryzysami finansowo-gospodarczymi, w szczególności wpływa na zmiany polityki społecznej państwa. Brak zabezpieczenia ludzkich potrzeb i dążeń, w konfrontacji z liberalnymi ideami ekonomicznymi ukierunkowuje zasady polityki wewnętrznej na poszukiwanie rozwiązań politycznych, których cel wy-

znacza dążenie do utrzymania humanistycznych form współżycia społecznego stającego się warunkiem utrzymania demokratycznego ładu w cywilizacyjnej rzeczywistości XXI wieku. Dostrzegalne problemy społeczne, a w szczególności bezrobocie, ubóstwo, patologie związane z kultywowaniem życia bez pracy, obligują (stając się komponentami przemian globalizacyjnych) do poszukiwania sposobów ich neutralizacji poprzez adaptacje tendencji liberalnych do procesu humanizacji życia społecznego. Brak spójnej wizji kształtu polityki społecznej w realiach funkcjonowania idei liberalnych i jej ewolucji w humanizacji rzeczywistości społecznej, skutkując deformacjami demokratycznego ładu społecznego, kieruje instytucje demokratycznego państwa na drogę konfrontacji politycznej.

Intensyfikacja procesów globalizacyjnych wyłania nowe zadania dla polityki ekologicznej jako składowej polityki wewnętrznej państwa demokratycznego. Cele i kierunki, ujęte w ramy strategii polityczno-ekonomicznej państwa, obejmują – oprócz wewnętrznych zadań dotyczących ochrony środowiska – transgraniczne problemy przemieszczania się toksycznych substancji w atmosferze, ochronę środowiska morskiego, a także bezpieczeństwo instalacji jądrowych.

Jako istotny element ewolucji polityki ekologicznej jawi się potrzeba współpracy wewnętrznych instytucji politycznych z międzynarodowymi organizacjami ekologicznymi. Proces ten obrazuje specyfikę polityki ekologicznej, a przyjęte reżimy międzynarodowe stają się trwałym składnikiem aktywności dyplomatycznej.

Wskazuje się na tendencje ewolucyjne jako ciągły proces unifikacji prawno-ekonomicznych, których celem jest zdolność sprostania współczesnym wyzwaniom ekologicznym – z uwzględnieniem oddziaływania cyklicznych kryzysów charakteryzujących gospodarkę liberalną (ograniczających możliwości inwestycyjne w ochronę środowiska naturalnego).

Zaprezentowane tendencje ewolucyjne w wybranych kierunkach polityki wewnętrznej państwa, pozostając w zależności od zjawisk globalizacyjnych, charakteryzują się dążeniem do poszerzania zakresu podmiotów zaangażowanych w sferę regulacji procesów wewnętrznych. W konfrontacji z wyzwaniami i zagrożeniami u progu XXI wieku poszukuje się adekwatnych form i reguł postępowania, a międzynarodowe instytucje polityczne, zwiększając zakres zaangażowania się w problemy wewnętrzne państw, stają się współtwórcami nowego modelu wewnętrznej aktywności politycznej.

Bibliografia

- Antoszewski A., Herbut R., *Leksykon politologii*, Wrocław 2002.
Chodubski A., *Pojęcie, przedmiot i funkcje instytucji politycznych*, „Studia Gdańskie. Wizje i rzeczywistość” 2002, t. I.
Chodubski A., *Modele państw w XX wieku*, „Studia Gdańskie. Wizje i rzeczywistość” 2002, t. I.

- Chodubski A., *Współczesne koncepcje rozwoju demokracji parlamentarnej*, „Studia Gdańskie. Wizje i rzeczywistość” 2003, t. II.
- Chodubski A., *Jednostka, naród, państwo*, [w:] *Wprowadzenie do nauki o państwie i polityce*, red. B. Szmulik, M. Żmigrodzki, Lublin 2006.
- Chodubski A., *Idea liberalizmu w warunkach unifikacji i dywersyfikacji świata*, [w:] *Polskie zbliżenia z liberalizmem*, red. T. Godlewski, D. Karnowska, Toruń 2006.
- Drab-Kurowska A., *Zagrożenia środowiska powodowane przez działalność człowieka*, [w:] *Gospodarka a środowisko i ekologia*, Warszawa 2008.
- Jabłoński A. W., *Teorie zmiany i rozwoju politycznego XX wieku*, [w:] *Demokratyzacja w III Rzeczypospolitej*, red. A. Antoszewski, Wrocław 2002.
- Jellinek G., *Nauka o państwie*, Warszawa 1921.
- Kamińska A. Z., *Państwo narodowe a zagrożenia ładu globalnego*, [w:] *Dokąd zmierza świat*, red. A. D. Rotfeld, Warszawa 2008.
- Kondrakiewicz D., *Państwo*, [w:] *Międzynarodowe stosunki polityczne*, red. M. Pietraś, Lublin 2007.
- Małecki W., Sławiński A., Piasecki R., Żuławska K., *Kryzysy walutowe*, Warszawa 2001.
- Mazur E., *Środowisko przyrodnicze. Zagrożenia, ochrona i kształtowanie*, Szczecin 2004.
- Mojsiewicz C., *Kultura polityczna elity politycznej w Polsce*, [w:] *Etyka i polityka*, red. E. M. Marciniak, T. Mołdawa, K. A. Wojtaszczyk, Warszawa 2001.
- Pietraś M., *Problemy ekologiczne*, [w:] *Międzynarodowe stosunki ekologiczne*, red. M. Pietraś, Lublin 2007.
- Raport Kompas Rio+10*, Warszawa 2002.
- Ratyński W., *Problemy i dylematy polityki społecznej w Polsce*, Warszawa 2003.
- Świętochowska U., *Zagrożenia patologiczne cywilizacji w XXI wieku*, „Studia Gdańskie. Wizje i rzeczywistość” 2002, t. I.
- Żukowski A., *Efektywność negatywnej kampanii wyborczej*, [w:] *Etyka i polityka*, red. E. M. Marciniak, T. Mołdawa, K. A. Wojtaszczyk, Warszawa 2001.
- Żukowska K., *Otwarta koordynacja w stosunkach międzynarodowych*, Warszawa 2007.

Summary

The evolution of the state's internal policy of highly-developed countries in socio-political threats of the beginning of the 21st century

The article describes development tendencies of selected problems of the state's internal policy, typical of social changes at the beginning of the 21st century.

Political threats include first of all: instability of political institutions, emerging faults in the democratic system, dropping standards in political culture. The beginning of the 21st century is also marked by growing threats connected with the functioning of international finance institutions and global enterprises, including redundancy. Various pathologies of social life as well as environmental threats occur.